

KONFERENCE O NEZÚČASTNĚNOSTI V NOVÉM SADU

Konference uspořádaná jugoslávským Ústavem pro mezinárodní politiku a ekonomiku ve městě Novi Sad (16.—18. ledna 1969) byla sice vědeckou konferencí o zahraniční politice nezúčastněnosti, ale jak její téma a složení značné části účastníků, tak i její průběh ukázaly, že jejím úkolem je o něco více než řešit pouhé teoretické otázky soudobých mezinárodních vztahů. Vyplynulo to již z úlohy iniciátora, organizátora a do značné míry i formulátora politické platformy, kteroužto významnou úlohu hrála Jugoslávie v posledních deseti letech v rodině nezúčastněných (neangažovaných) zemí, a nadto ještě i z nového úsilí presidenta Tita, který v minulém roce při svých návštěvách v Afghánistánu, Pákistánu, Kambodži, Indii, Japonsku, Íránu, Etiopii, Jižním Jemenu a v SAR navrhoval nové brzké svolání konference nezúčastněných zemí na nejvyšší úrovni. Vjasnění řady teoretických i praktických otázek neangažovanosti v soudobém světě může proto významně urychlit uskutečnění navrhované vládní konference, usadnit její průběh a zlepšit i některé předpoklady pro její úspěch.

Jugoslávský ústav připravil proto konferenci v Novém Sadu velmi pečlivě. Z celkového počtu 34 osobně zvaných účastníků bylo 13 Jugoslávců, 15 občanů nezúčastněných zemí, 4 teoretičtí pracovníci ze Západu a po jednom účastníku z Rumunska a ČSSR. (Další pozvání — z SSSR, PLR a MLR — se těsně před zahájením omluvili.) Účastníkům bylo rozesláno osm předem připravených referátů (o celkovém rozsahu 286 stran), které plně pokrývaly tematiku konference, takže vymezenou dobu bylo možno plně věnovat jejich hodnocení a výměně názorů.¹⁾

¹⁾ Autoři a témata referátů: Leo Matés, *Origins and Role of Nonalignment*; Bojana Tadić, *Nonalignment — a Conceptual and Historical Survey*; Bimla Prasad, *The General Experience of Nonalignment and its Prospects for the Future*; Samaan B. Farajallah, *The Role of the Nonaligned Countries in the United Nations*; J. W. Burton, *Nonalignment and Contemporary World Politics*; Vlado Benko, *Deconcentration of Power*

Pokusem zvládnout velmi širokou problematiku bylo její rozdělení do tří tematických okruhů, zhruba připadajících na jednotlivé dny zasedání: 1. Vznik a dějiny zahraniční politiky nezúčastněnosti; 2. Její konkrétní výsledky a aktuální problémy; 3. Současné úkoly a budoucnost nezúčastněnosti. Přestože se vždy nepodařilo uvedené rozdělení dodržet, je to členění logické a vhodné i pro nejstručnější postížení obsahu jednání konference.

Je přirozené, že nejméně sporných otázek bylo v oblasti dosavadního vývoje nezúčastněnosti, který byl rozdělován do čtyř období: 1. období formování (proti kolonialismu, odmítání bloků), trvajícím do bandungské konference v roce 1955; 2. období rozšiřování z Asie do Afriky, zakončené bělehradskou konferencí v roce 1961; 3. období vyzrávání a formulování pozitivních, všeobecně uznávaných zásad a postulátů (včetně ekonomických) neangažovaných zemí (od bělehradské ke káhirské konferenci v roce 1964); 4. období charakterizované určitým snižováním napětí mezi bloky, současně však i růstem napětí uvnitř nových států a i konflikty mezi nimi. V tomto posledním období neangažovanost zaznamenává stagnaci, a dokonce i pokles dynamismu a možností společných akcí.

Složitější již byla otázka definování podstaty a forem nezúčastněnosti, a to zejména proto, že velká část diskutujících k ní přistupovala především z hlediska historicky i zeměpisně omezených zkušeností, zájmů a potřeb své vlastní země. Podle většinového názoru však nezúčastněnost je typem národní (státní) zahraniční politiky, jejímž cílem je zachování národní nezávislosti a zajištění hospodářského rozvoje v podmínkách mí-

in the International Community and the Position of Small and Medium States; Jacques Vernant, *Nonalignment in the New International Context*; Dimče Belovski, *Prospects for Continued Activities of the Nonaligned Countries*. (Referáty a stručný obsah diskuse k nim budou vydány knižně v anglickém a francouzském jazyce.)

ru, při současném úsilí o demokratizaci soudobých mezinárodních vztahů, zejména v duchu zásad mírového soužití, respektování práva na sebeurčení a státní svrchovanosti a rozvíjení aktivní spolupráce.

Řadu zastánců měl ovšem i názor, že neangažovanost je možno pokládat i za politickou filosofii, doktrínu nebo ideologický světový názor, nebo i za hnutí, usilující o vytvoření kvalitativně nové mezinárodní soustavy na rozdíl od soustavy dosavadní, založené na mocenské politice. V této staré soustavě supervelmoci, podle široce zdůvodněné koncepce profesora Londýnské university J. W. Burtona, „jsou centry aliancí, kolem nichž se sdružují menší státy, nikoliv proto, že jsou velmocemi a mají zvláštní problémy s bezpečností, ale proto, že velmoci i zmíněné menší státy mají nepevné vnitřní podmínky, které mohou být udržovány jedině mocí.“

Velmoci by nepotřebovaly spojenecké struktury pro vlastní bezpečnost, ovšem za předpokladu, že by měly vnitřní „konsolidovaná zřízení a zcela legitimní status“. Například Spojené státy, argumentoval profesor Burton, označovaly zpočátku nezúčastněnost za „nemorální“, poněvadž nevykazovala dostatečnou podporu „americkému způsobu života“ a vůči komunistickým hodnotám a institucím se chovala přinejmenším tolerantně. „To byly obranné reakce,“ prolašoval Burton. „Že se socialismus, nezúčastněnost a komunismus jevíly tak závažnými hrozbami společnosti ve Spojených státech ukazuje na nedostatek důvěry této společnosti ve stabilitu svých vlastních institucí nebo v jejich společenskou opodstatněnost.“

Při hodnocení situace v obou světových blocích poukázal ředitel jugoslávského Ústavu pro mezinárodní politiku a ekonomiku Leo Mates, že na rozdíl od východoevropského seskupení je v západním bloku jeho hegemonistická velmoc — USA — současně i ekonomicky nejpokročilejší zemí světa. Rozsáhlá hospodářská spolupráce s ní je proto i pro evropské země poměrně nejvýhodnější alternativou a Spojené státy se proto nemusí uchýlovat k nátlaku, aby si zajistily intenzivní hospodářskou spolupráci v atlantické oblasti. V souvislosti s celkovou situací v hnutí neangažovaných nelze, podle Matese, ho-

vořit o krizi jeho obecných zásad, poněvadž jde „o krizi praktických akcí, to jest úspěšných akcí“.

Stanovisko oponující platformě nezúčastněnosti na konferenci nejúplněji formuloval ředitel italského Ústavu pro mezinárodní vztahy — Altiero Spinelli. Prohlásil, že obrana národních zájmů není výsadou nezúčastněných. Současně však v době, kdy vědeckotechnický rozvoj nutí všechny země světa k nejširší spolupráci, vzájemné závislosti a k překonávání národních omezeností, je nezúčastněnost „posledním otráveným darem Evropanů rozvojovým zemím“. Oba po druhé světové válce vzniklé bloky jsou přirozeným důsledkem schopnosti dvou supervelmocí provádět světovou politiku. Přestože oba bloky mají své vnitřní problémy, mají i svou soudržnost a nerozkládají se. Obě supervelmoci pochopily, že tolerantní postoj vůči nezúčastněným je v jejich zájmu. Zásady a postuláty, vytyčované nezúčastněnými zeměmi, jsou v podstatě zbraněmi slabých. Mohou o nich mluvit, ale samy se jimi — ani proti příštím intervencím velmocí — ubránit nemohou. A to tím spíše ne, že mezi velmocemi neexistují jen rozpory, ale i řada společných zájmů.

Názory A. Spinelliho, jehož ústy fakticky hovořila vyspělá země, spokojená se svou prosperitou v bloku, ostatní účastníci nesdíleli (nebo je v různé míře přímo odmítali). Aniž popírali zákonitost širších integračních procesů, odsuzovali nerovnoprávné postavení svých zemí v nich a takové možné dohody supervelmocí (například o sférahch vlivu, monopolizaci nukleárních zbraní), které by se uskutečňovaly na úkor svrchovanosti a bezpečnosti ostatních států. Dokonce i profesor Kolumbijské university Marshal S h u l m a n označil v diskusi „některé formy neangažovanosti za užitečné“ a vyslovil se proti svévolnému užívání síly v mezinárodních vztazích a pro „upevnění těch morálních norem mezinárodního chování, které by posílily morální moc a morální sankce světového společenství národů“.

Se všeobecným souhlasem se setkal názor, že nejen nezúčastněné, ale i ostatní země by společně měly prosazovat ty demokratické principy a zásady, které byly

jž při různých příležitostech schváleny i na půdě OSN, nejsou však dosud v praktické politice důsledně respektovány. Úkolem nezúčastněných zemí pak je usilovat o další sblížení svých stanovisek a navrhnout pozitivní řešení závažných konkrétních mezinárodních problé-

mů (například v oblasti odzbrojení a zajištění bezpečnosti, nezávislosti, rovnoprávnosti a rozvoje zejména malých a středních zemí) a rozvíjet konkrétní politické akce, sloužící nejširším mírovým zájmům národů.

Jiří Štěpanovský